

POSTVÄSENDET

AF

RAFAEL LUNDGREN.

Svenska postverket såsom en för allmänheten afsedd kommunikationsinrättning kan sägas räkna sin upprinnelse från Gustaf II Adolfs och Axel Oxenstiernas dagar.

Visserligen fanns här i riket redan förut, åtminstone från början af 1500-talet, ett slags postinrättning för fortskaffande af order och skrivelser mellan hufvudstaden och andra orter i landet. Men denna postbefordring omfattade allenast regeringens och hofvets bref, hvilka fortskaffades genom därtill för hvarje särskildt tillfälle utskickade bud, som voro berättigade att af allmogen åtnjuta fri skjuts och gästning, på sätt synes af riksdagsbeslutet 1529 och kungl. resolutionen den 24 juli 1529. Enskilda personer fingo däremot fortskaffa sina bref bäst de gitte.

År 1624 — samma år ett ordnadt postväsen kom till stånd i Danmark — utarbetades på befallning af konung Gustaf II Adolf genom Axel Oxenstiernas försorg ett förslag till anordnande af en allmän postinrättning i Sverige, men planen kom icke till utförande under konungens lifstid. Däremot lät denne under sin vistelse i Tyskland — där ett välordnadt inhemskt postväsen blomstrade sedan mer än ett århundrade tillbaka — anordna en särskild postinrättning, som ställdes under svenska kronans förvaltning. En härvid, och enkannerligen såsom fältpostmästare, använd person, Anders Wechell, blef senare, år 1635, af Axel Oxenstierna hemskickad för att påskynda inrättandet af ett ordnadt postväsen inom landet samt fick sig genom särskildt riksrådsbeslut tillerkändt ett belopp af etthundra daler silfvermynt till sitt hushålls inrättande i Stockholm. När de sålunda vidtagna förberedelserna hunnit afslutas, utfärdades af drottning Kristinas förmyndareregering den 20 februari 1636 dels en förordning »om Post-Boden», dels ock »Bestälning för Postmästaren Anders Wechell» samt »Bestälning

för Oluff Jönsson att resa omkring landet och förordna Posterne». Från sistnämnda dag är det, som svenska postverket daterar sin begynnelse.

Det var för öfrigt, efter tidens sed, tämligen stränga bestämmelser, denna förordning »om Post-Boden» innehöll. Så stadgades däri, bland annat, att på hvarje sträcka af 2 högst 3 mil skulle utses en edsvuren bonde eller postiljon, helst den som kunde läsa och skriva, hvilken skulle hafva två drängar sig till hjälp, och så snart han hörde den ankommande posten blåsa i posthornet, borde han genast annamma brefven af honom och därmed igenom natt och dag vidare fortlöpa; och skulle den fortlöpande postdrängen bestå två timmar på hvar mil att löpa, vid äfventyr, om denna tidsfrist öfverträdde, att straffas med afsättning och 8 dagars fängelse vid vatten och bröd. För obehörigt uppehåll å ställe invid postvägen utgjorde straffet fyra veckors fängelse vid vatten och bröd. Naturligtvis motsvarades postböndernas skyldigheter af vissa rättigheter, hvilka efter hand utvecklades till frihet från utskrifning, gästning och skjutsning samt från dagsverken. Denna institution med postbönder och posthemman har för öfrigt i sina hufvuddrag ägt bestånd inom det svenska postverket ända till utgången af 1873.

Från den gamla förordningen om »Post-Boden» är äfven att anteckna, hurusom, enligt densamma, i hvarje stad skulle utses en edsvuren person, som kunde läsa och skriva, till hvilken man kunde aflämna brefven, hvilka han skulle under ett kuvert (copert) eller knippa vidare fortskicka. Dessa postförvaltare, hvilka såsom ersättning för bestyret frikallades från kontribution och borgerlig tunga samt fingo behålla de inflytande brefpenningarna, fingo särskildt aflägga ed att ej uppehålla posterna öfver en half timma.

I en senare, den 2 januari 1643, af förmyndareregeringen utfärdad »General Riksens Postordning» meddelades närmare föreskrifter, huru med posterna och postförsändelserna skulle förhållas. Ur denna postordning må framhållas bestämmelsen, att i Stockholm skulle residera en postmästare såsom chef för verket, under hvilken postförvaltarne skulle lyda i alla städer, dit postbuden skulle löpa. De bref, man önskade få befordrade från Stockholm, borde vara inlämnade i posthuset innan kl. 6 på aftonen och betalas enligt särskildt fastställd taxa.

När den ofvannämnde Anders Wechell vid postverkets inrättande ställdes i spetsen för postinrättningen, tillerkändes honom rätt att åtnjuta de vid Stockholms postkontor inflytande postpenningarna. Efter hans inom kort inträffade död öfvertogs befattningen under några år af hans änka under titel af rikspostmästarinna. Från den 1 januari 1643 finna vi en Johan Beijer i spetsen för postverket. Denne måste år 1654 lämna befattningen för riksrådet Wilhelm Taube, som af drottning Kristina utnämndes till generalrikspostmästare, jämväl med rätt att tillgodonjuta brefpenningarna vid postkontoret i Stockholm. Taube innehade, med ett par års afbrott,

ämbetet till 1661. Därefter erhöi Beijer postverket på arrende, mot åtnjutande af de postpenningar, som öfver hela riket inflöto, enligt då gällande taxor, men med skyldighet dels att underhålla generalpostkontoret och betala alla aflöningar till postförvaltarne i riket samt föreståndarne för de svenska postkontoren i Hamburg och Helsingör, äfvensom omkostnaderna för postföringen m. m., dels att till kronan årligen erlägga 14,000 daler silfvermynt. Beijer, som vid kontraktets afslutande blef postdirektör, innehade postinrättningen till 1669, då arrendet upphörde och Beijer ungefär samtidigt afled.

90. Postverkets hus vid Rödbodtorget.

Kanslikollegium, under hvars uppsikt postverket hela tiden varit ställt, tog därefter verket omedelbart under sin vård, till dess ordföranden i detta kollegium, grefve Magnus Gabriel De la Gardie, fick postverket i förläning och innehade detsamma till den 1 januari 1677. Från sistnämnda år återtog kanslikollegium postverkets styrelse. De personer, som därefter under kollegii uppsikt innehade befattningen såsom postverkets styresmän, och som benämndes till 1697 postdirektörer och sedan öfverpostdirektörer, utöfvade städse befattningen såsom statens ämbetsmän och ej såsom förläningstagare eller arrendatorer.

Kanslikollegium innehade öfverstyrelsen öfver postverket till år 1801, då detta kollegium upphörde. Sedan fördes öfverstyrelsen öfver postverket

till år 1809 af öfverpostdirektören ensam. Under åren 1809—1833 hade kanslistyrelsen öfveruppsikten öfver postverket, hvars förvaltning bibehölls i öfverpostdirektörens hand. Vid kanslistyrelsens upplösning 1833 lades postverket och dess styrelse under handels- och finansexpeditionen och lyder sedan år 1840 under finansdepartementet.

Enligt 1809 års regeringsform räknas postmedlen till de bevillningar, som riksdagen äger att åtaga sig.

Postverkets chef benämnes sedan år 1849 generalpostdirektör och utöfvar ensam beslutanderätt inom verkets centralförvaltning, generalpoststyrelsen, hvilken utom honom består af fem byråchefer såsom ledamöter, af hvilka fyra äro chefer, hvar och en för en af de byråer, trafik-, kameral-, revisions- och kanslibyråerna, som äga att handlägga till den egentliga postförvaltningen hörande ärenden, och en ledamot föredragande för ärenden rörande postsparbanken. En viktig underafdelning af revisionsbyrån utgör generalpoststyrelsens statistiska kontor, hvarest förutom de vidlyftiga poststatistiska arbetena i första hand handläggas allt som rör postverkets samtliga taxor. Under kanslibyrån lyder reklamationskontoret, som har att upptaga och handlägga anmälningar om oordningar i postbefordringen.

Såsom mellanlänkar mellan centralpostförvaltningen i Stockholm och postmästarne — den benämning som numera tillkommer samtliga postförvaltarne i landsortsstäderna (utom Göteborg och Malmö) — äro sedan 1893 års början anställda fem postinspektörer inom riket, med hvar sitt särskilda postdistrikt. Enahanda myndighet som dessa postinspektörer bekläda ock, hvar och en för sitt område, postdirektörerna i Stockholm, Göteborg och Malmö såsom chefer för de lokala postinrättningarna inom dessa trenne städer.

* * *

Med hufvudstaden till utgångspunkt underhöllos under de första åren af postinrättningens verksamhet fem särskilda hufvudposter, nämligen:

till södra orterna öfver Södertelje, Nyköping, Norrköping, Linköping — med en sidopost till Kalmar —, Jönköping och Markaryd till Helsingör och Hamburg;

till västra orterna öfver Enköping, Västerås, Köping, Arboga, Örebro, Skara och Alingsås till Göteborg;

till Dalarne öfver Sala, Hedemora och Säter till Kopparberget;

till norra orterna öfver Uppsala, Gefle, Hudiksvall, Hernösand, Sundsvall, Umeå, Piteå och Luleå till Torneå; samt

till östersjöprovinserna öfver Norrtelje till Åbo samt en del finländska, estländska och lifländska orter.

Samtliga dessa poster färdades en gång i veckan.

Snart nog utsträcktes den norra posten omkring Bottniska viken öfver Torneå till Åbo, så att Stockholm och Åbo blefvo de första svenska orter, mellan hvilka två poster gingo fram och åter i veckan. Dubbel postgång anordnades därefter 1668 mellan Stockholm och de södra orterna, 1686 å linien Stockholm—Örebro—Göteborg, 1693 å linien Stockholm—Uppsala och 1705 å linien Uppsala—Gefle. Först 1770 åvägabragtes dubbel postgång jämväl till de nordligaste städerna inom landet.

Förutom den dubbla postgången öfver Örebro till Göteborg anordnades 1810 en postgång jämväl två gånger i veckan till sistnämnda ort öfver Jönköping, hvarigenom hufvudstaden och Göteborg bereddes tillfälle till postutväxling med hvarandra fyra gånger i veckan.

Såsom här af synes, gick det långsamt med postförbindelsernas utsträckning. Sådant var ju också helt naturligt i betraktande af de långa afstånden och de, för nyare tiders åskådningssätt, bristfälliga samfärdsmedlen. De särskilda posternas fortskaffande kunde icke heller, trots påbuden om brefvens omedelbara fortsändande ur hand i hand genom natt och dag, vid äfventyr af stränga fängelsestraff för försummelse härutinnan, äga rum med synnerlig skyndsamhet.

Till belysande af den postföringshastighet, som med äldre tiders anstalter för postbefordringen dock kunde uppnås, då högsta skyndsamhet var af nöden, må här införas en i riksarkivet förvarad postförpassning från år 1711, dock med utlämnande af postförvaltarnes, för öfrigt endast delvis förefintliga, underskrifter:

»Det beordras hermed wederbörande Påstbönder emellan Giötheborg och Stockholm, hoosfölliande Paquet genom Natt och dag, samt utan den ringaste Minuts försummelse fortskynda, hvarpå Kongl. Maj:ts och Riiksens Wällfärd beroor, emedan Fijenden wid Norska Gräntzen redan är infallen. Och det så kiert dem är att undwijka det hårda ansvar och Straff Kongl. M:ts Påstförordningar i dy måhl förmå och innehålla. Kongl. PåstContoiret i Giötheborg d: 13 Aug. 1711.

Affärdat från Giötheborg kl. 2 om morgonen.

Ankommen till Alingåhs Påst Contto: d: 13 Aug. kl: 11 för: middag och straxt afgick ifrån Alingåhs ått Skara.

Ankom till Scara d: 13 Aug. kl. 7 $\frac{1}{2}$ om aftonen och strax gick.

Mariaestad ankom d: 14 dito kl: 4 $\frac{3}{4}$ om mårgonen och afgick strax igen.

Ankomb till Hofwa d: 14 dito kl: 9 $\frac{1}{4}$ om morg:n affärdat kl: 9 $\frac{1}{4}$.

Ankom till Bodarna d: 14 dito kl: 11 förmiddagen. Affärdat kl: 11 utan den Ringaste upehåll.

Ankom till Öhrebro d: 14 dito kl: 8 om affton igän affärdatt strax på stunden.

Ankom till Arboga d. 15 dito om morgon kl: 7 och sito (!) med hast afgick på Kiöping. Leyd häst till första Postbonde.

till Kiöping ankom d: 15 D:o kl: 9 om Morgonen och straxt uthan något uppehåld dereffr affärdat.

Til Westerås kl: 3 $\frac{3}{4}$ E: M: och straxt affärdat d: 15 dito.

Till Enekiöping d: 15 Dito kl: 7 $\frac{3}{4}$ E. middagen affärdat straxt.

Ankom j Stockholm d. 16 Aug: kl: 9 $\frac{1}{4}$ F. M.»

Behovvet af snabbare och tätare postförbindelser gjorde sig under tidernas lopp alltmera gällande. Och för åstadkommande af snabbare postutväxling mellan viktigare, mera aflägsna platser anordnades efter hand — hufvudsakligen under 1830- och 1840-talen — vid sidan af de vanliga posterna s. k. snällposter, som befordrades med gästgifveriskjuts med en hastighet af en mil i timmen. Dylika poster inrättades, förutom mellan åtskilliga af de förnämsta städerna i landsorten, mellan å ena sidan Stockholm och å den andra dels Ystad, såsom utgångspunkt för sjöpostförbindelsen med Pommern, dels norska gränsen, dels ock enhvar af orterna Göteborg, Jönköping, Gefle och Grislehamn.

Redan under 1700-talet och än mera fram på innevarande århundrade anordnades dels genom enskildes försorg, mot åtnjutande från det allmänna af vissa förmåner eller penningeunderstöd, dels ock genom postverkets eget föranstaltande befordran medelst forvagnar — diligenser — af ej blott brefpost utan äfven resande, gods och paket, enligt särskilda taxor. Den viktigaste af detta slags förbindelser — hvilka i allmänhet icke kunde underhållas utan förlust och för den skull merendels snart nog indrogos — utgjorde den diligensbefordran, som under den del af året, då sjöfarten var hämmad, ägde rum mellan hufvudstaden och Göteborg till en början en, sedermera två gånger i veckan, och som, utsträckt till linien Göteborg—Helsingborg, fortgick till utgången af april månad år 1859.

Järnvägarnas uppkomst innebar i fråga om sättet för posternas fortskaffande, likasom i så många andra hänseenden, en hel revolution. År 1858 förordnade regeringen, att i de orter, där järnvägsförbindelse funnes att tillgå, postbefordringen borde, i den mån sådant utan olägenhet kunde ske, öfverflyttas på järnvägarna. Med tillämpning häraf anordnades hösten 1859 postbefordran å sträckan Stockholm—Göteborg på det sätt, att postfortskaffades mellan Stockholm och Arboga medelst enskild diligens, mellan Arboga och Örebro å enskildt bolag tillhörig järnväg, mellan Örebro och Töreboda med postdiligens och slutligen å statens järnväg Töreboda—Göteborg.

Denna förbindelse underhölls till en början två gånger i veckan under den tid af året, då ångbåtsfarten var inställd. Sedan påföljande vår diligensförbindelsen mellan västra stambanans slutpunkt vid Göta kanal och Örebro—Arboga-järnvägen utsträckts till daglig hela året om, samt efter sjöfartens mellan Stockholm och Arboga upphörande en postdiligens insatts att mellan sistnämnda platser underhålla förbindelsen de dagar, då annan lägenhet för postens fortskaffande ej förefanns, hade man äntligen kommit därhän, att tillfälle fanns till daglig befordran året om af post, resande och paket mellan hufvudstaden och Göteborg.

En mera fullständig järnvägspostbefordran kom emellertid här i riket till stånd först 1863, då postkupéexpeditioner med befogenhet att

utväxla karterade poster inrättades å så väl den västra som den södra stambanan.

* * *

Utom medelst landposter har postbefordran ägt rum äfven med sjölägenhet, i de äldre tiderna likväl, hvad beträffar inrikes orter, hufvudsakligen endast till och från östersjöprovinserna, medelst postjakter, samt å linier, där något annat befordringssätt icke kunnat komma till användning.

Efter utfärdande år 1860 af en ny författning angående, bland annat, postbefordran med ångfartyg hafva sedan påföljande år för fullständig postbefordran anlåtats de enskildes ångfartyg, hvilkas turer varit så anordnade, att detta befordringssätt med fördel för korrespondensen kunnat begagnas. Dock har postbefordringen med ångfartyg, i synnerhet å längre sträckor, alltmera inskränkts, sedan järnvägsnätet inom landet mer och mer fullständigats.

För att bereda tillfälle till postförsändning åt orter, som, ehuru belägna vid ångbåtslinier, ej voro försedda med postanstalter, har sedan 1869 träffats aftal med befälhafvare å enskildes ångfartyg om handhafvande af s. k. ångbåtspostexpedition, hvarigenom allmänheten bereds tillfälle att med dylika ångfartyg afsända och emottaga brefpostförsändelser. I ganska stor utsträckning hafva till särskild fördel för de talrika Stockholmsbor, hvilka tillbringa sommarmånaderna å landställen i skärgården eller vid Mälaren, sådana ångbåtspostexpeditioner blifvit anordnade å de ångfartyg, hvilka uppehålla turer mellan hufvudstaden och dess närmare eller fjärrare omgifningar.

* * *

Hvad beträffar föremålen för postbefordringen, omförmålas visserligen redan i en kungl. förordning om breftaxan den 20 januari 1643 i sådant hänseende förutom bref jämväl »alla andra småsaker». Men i synnerhet som dessa senare borde i afseende å befordringsumgälder behandlas såsom bref, torde det icke kunna sägas, att i äldre tider tillfälle förefunnits till försändning af paketpost i den bemärkelse denna benämning sedermera erhållit. Dock vill det af åtskilliga omständigheter synas, som om i de äldre tiderna posterna icke obetydligt betungats af, så att säga, extraordinär paketförsändning för enskilde, utan att någon afgift därför influtit till postkassan. En ordnad utväxling af paketpostförsändelser kom till stånd egentligen först med inrättandet af den diligenspostföring, hvarom ofvan förmåls.

Användningen af brefkort, afsedda för kortare meddelanden, började inom vårt land med år 1872. Från samma tidpunkt infördes jämväl s. k. frankokuvert.

Dessförinnan, dock först med september månads början 1864, hade bereds allmänheten förmånen att mellan orter inom landet få med brefposten

mot nedsatt afgift befordrade s. k. korsbandsförsändelser — försändelser under öppet omslag — innehållande trycksaker, varuprof och mönster, en förmån som, på grund af tidigare postafstal med främmande makter, redan långt förut beredts vid postutväxlingen mellan Sverige och vissa andra länder.

Det rekommenderande af en del med posterna befordrade bref, som i äldre författningar omförmäles, innefattade icke någon postverkets ansvarighet för innehållet af dessa försändelser, utan förpliktades hufvudsakligen därmed postförvaltarna att åt dylika bref ägna en omsorgsfullare

A. Rydin fot.

91. Centralpostkontorets afdelning för ankommande bref.

vård än som kunde komma öfriga försändelser till del. Först år 1772 — i sammanmanhang med föreskrift därom, att vid afsändandet af rekommenderadt bref innehållet skulle för postförvaltaren uppvisas och intyg därå af denne meddelas — bestämdes, att af postmedlen skulle till korrespondent utbetalas ersättning för hvad af innehållet i rekommenderadt bref gått förloradt.

Från början af år 1873 göres i svenska posttjänsten skillnad mellan rekommenderade brefpostförsändelser, för hvilka, i händelse af skada eller förlust, ersättningen utbetalas med högst 50 kronor per försändelse, samt assurerade postförsändelser — bref så väl som paket — hvilka mot erläggande vid afsändandet af särskild assurancesafgift enligt graderad taxa ersättas med ett det angifna värdet motsvarande belopp.

Med början af augusti 1866 infördes i den svenska inrikes posttjänsten utväxling af postanvisningar äfvensom försändelser belagda med s. k. postförskott (efterkraf).

Från den 1 juli 1892 har jämväl anordnats utväxling af telegrampostanvisningar genom de flesta postkontoren i riket.

Vid sidan af den egentliga postutväxlingen har under postverkets hägn utvecklats en rörelse, som, efter hvad längre fram skall närmare visas, i viss mening kan sägas här i landet rent af hafva öfverflyglat den egentliga posttrafiken. Vi afse upptagandet genom postverkets försorg af tidningsabonnement och expedierandet dag för dag af sålunda abonnerade tidnings-exemplar. Då denna rörelse så att säga koncentrerar sig vid postkontoret här i Stockholm, hvarest flertalet mera spridda svenska tidningar utkomma, torde densamma få anses vara af det intresse, att vi därmed må något utförligare sysselsätta oss.

Tidningar utgäfvos här i riket till en början ensamt genom postverkets försorg. Med år 1645, således under första året af drottning Kristinas egen regering, utkommo nämligen officiella posttidender i nummerföljd en gång i veckan. Axel Oxenstierna, hvilken i egenskap af svenska kansliets styresman förmodligen uppsatt eller åtminstone inspirerat den, efter hvad ofvan är omförmäldt, 1643 utfärdade och 1645 förnyade »General Riksens Postordning», torde väl utan fara för misstag sålunda kunna anses såsom svenska tidningsväsendets fader, liksom postinrättningen var dess vagga.

Dessa tidningar, i hvilka företrädesvis meddelades sådana underrättelser, som erhållits från kungl. kansliet eller rörande utländska förhållanden från de särskilda kommissionärer, hvilka å utrikes orter underhölls och snart äfven blefvo i och för postutväxlingens ombesörjande anlitate, åtnjöto portofrihet så väl under ifrågavarande tid som äfven sedan bestyret med deras sammanskrifvande år 1685 skiljts från postverket och öfverlämnats åt särskild därtill förordnad person inom kansliet. Dock gjordes år 1692 den inskränkning häri, att från Stockholm icke mer än två eller tre tidnings-exemplar fingo fortskaffas till hvart postkontor i riket.

Någon dylik förmån för befordran med posterna afgiftsfritt, eller ens mot lägre afgift än den för bref och öfriga postförsändelser gällande, tillkom ända intill år 1820 ej andra än särskildt privilegierade tidningar. Först nämnda år öfvertog postverket i någon vidsträcktare mån spridandet till landets särskilda delar af utkommande dagblad, då deras postbefordran medgafs mot en afgift af en åttöndedel af brefportot, med tillgodonjutande af vanlig portomoderation. Tre år senare beslöto rikets ständer att, mot tidningarnas förseende med en särskild därtill inrättad kartasigillatastämpel, bevilja allmän portofrihet för dem utan annan förhöjning än det postförvaltarne tillkommande arvodet. År 1830 utsträcktes rättigheten till afgiftsfr

postbefordran, mot stämpelafgifts erläggande, äfven till periodiska skrifter och broschyrer af högst fyra arks omfång, likväl endast för så vidt därigenom icke något uppehåll i posternas regelbundna gång förorsakades. Föreskriften, att portofri broschyr ej fick innehålla mer än fyra ark, utbyttes år 1860 mot stadgandet, att omfånget af dylik broschyr ej fick öfverstiga 1,200 kvadratdecimaltum.

För postförvaltarnes besvär utgick särskild afgift, som för Post- och Inrikes tidningar år 1808 fastställdes till 2 rdr 32 sk. banko för exemplar, till jämn fördelning mellan afsändande och mottagande postanstalter. I

A. Rydén fot. 92. Tidningsexpeditionens packrum före affärdandet af en hufvudpost.

sammanhang med postverkets öfvertagande af samtliga tidningarnas expedierande meddelades år 1820 föreskrift därom, att postförvaltarearfvodet i allmänhet borde utgå med 2 rdr banko för hvar exemplar. För tidningar, hvilka utkommo mindre ofta än en gång i veckan, liksom för månads- och kvartalsskrifter nedsattes år 1834 detta arfvode till 1 rdr banko, hvilken lindring i afgift år 1851 utsträcktes till alla de tidningar, som icke utkommo oftare än tre gånger i veckan. År 1863 fastställdes en taxa för postförvaltarearfvodets beräkande, enligt hvilken detsamma utgick med belopp växlande emellan 3 kronor och 50 öre, allt efter det antal gånger i veckan tidningarna utgäfvos, hvarförutom afgifterna vid prenumeration för kortare tid minskades i förhållande därtill.

Genom kungl. kungörelsen den 18 oktober 1872 fastställdes villkoren för tidningars och tidskrifters postbefordran från påföljande års början, hvarvid den till riksgäldskontoret ingående stämpelafgiften och postförvaltarearfvodet utbyttes mot en postkassan tillfallande afgift, som skulle i allmänhet motsvara för tidning, som utkom mer än en gång i veckan, en femtedel af prenumerationspriset och för tidning, som utkom endast en gång i veckan eller mindre ofta, en tiondedel af samma pris, med begränsning inom vissa fastställda maximibelopp. I sammanhang härmed upphörde den portofrihet för försändelser under band, innehållande tidningar och tidskrifter, utgifna å afgångsorten, som dittills i vidsträckt mån användts för spridningen af periodiska skrifter.

För verkställande af beställningen hos utgifvarne och afsändningen till landsorten och utlandet af alla i Stockholm utkommande tidningar och tidskrifter anordnades i december 1872 inom hufvudpostkontoret i Stockholm en särskild tidningsexpedition, som jämväl har att verkställa förskrifning för abonnenter i hufvudstaden af å andra orter utkommande tidningar och tidskrifter.

Ännu fanns emellertid ej tillfälle att genom postverkets försorg verkställa abonnement å samt få sig tillställd tidning å samma ort, där den utgifvits. Först år 1891 medgafs, att prenumeration fick å tidning eller tidskrift, som utkom mindre ofta än en gång i veckan, verkställas jämväl vid postanstalt å den ort, där tidningen utgifves, hvilket medgifvande redan samma år utsträcktes till tidningar och tidskrifter, som utkomma högst en gång i veckan.

Det kommissionsbestyr, svenska postverket sålunda åtagit sig såsom en förmedlare mellan tidningarnas utgifvare och allmänheten, åsamkar det samma arbete och utgifter, hvilka, såsom icke utan fog anmärkts, näppe- ligen stå i rimligt förhållande till de jämförelsevis ringa inkomster tidningarnas postbefordran inbringar postverket, hvadan det nästan förefaller, som om tidningarna till stor del skulle befordras på den verkliga korrespondensens bekostnad. Såsom exempel på, huru stora arbetskrafter tidningsgör- målen vid hufvudpostkontoret i Stockholm taga i anspråk, kan anföras, att den till ständigt tjänstgöring indelade personalen vid därvarande tidnings- expedition, tjänstemän och vaktbetjände, består af icke mindre än ett 60-tal personer; och dock försiggår ej därstädes tidningsredovisningarnas gransk- ning, utan verkställas denna inom afdelning af generalpoststyrelsen.

* * *

Befordringen genom postverkets försorg af lokalbref, eller bref växlade mellan personer i samma stad, köping eller landsby, har så till vida varit med den öfriga brefbefordringen olikartad, att, medan fortskaffandet i öfrigt af tillslutna bref allt ifrån verkets grundläggning uttryckligen betraktats

såsom ett regale, ett statsmonopol, har ända intill senaste tider frågan, huruvida fortskaffandet af lokalbref äfven borde häri inbegripas, hållits tämligen sväfvande och öppen. Den har emellertid fått sitt afgörande genom kungl. kungörelsen den 21 december 1888. Enligt berörda författning äger statens postverk uteslutande rätt att mot afgift besörja regelbunden befordran af förseglade eller eljest tillslutna bref äfvensom af brefkort så väl mellan in- och utrikes samt mellan inrikes orter som ock å de särskilda inrikes orter, där postverket anordnat lokalbrefbefordran.

I äldre tider ingick icke alls lokalbrefs befordran i postinrättningens verksamhet och kunde det så mycket mindre, som postverket i allmänhet icke ombesörjde kringbärandet af ankomna försändelser, utan i de flesta fall det tillhörde korespondenterna att, med ledning af de vid postanstalterna uthängda brefkartorna, hvilka ända till medlet af vårt århundrade upptogo namn å alla de personer, till hvilka bref ankommit, själfva eller genom bud afhämta sina bref. Endast i hufvudstaden synes redan under 1600-talet blifvit infördt bruket att genom särskilda brefdragare låta till adressat, hvars bostad var känd eller uppgifven, hembära ankomna postförsändelser. I medlet af påföljande århundrade utfärdades en allmän uppmaning att å bref till personer i hufvudstaden angifva gator och hus, på det att »slika bref måtte kunna ombeställas till dem, som själfva ej äro kunnige om deras affördring».

År 1848 beslöts, att med denna brefbäring borde förenas en lokalbrefpost för hufvudstaden, så inrättad, att i allmänhet bref, hvilka före kl. 10 f. m. på söknedagarna samt sön- och helgdagar från kl. 12 till $\frac{1}{2}$ 1 middagarna, söndagarna under månaderna maj — september jämväl från kl. 9 till 10 f. m., inlämnades å postkontoret, blefvo samma dag fortställda med de brefdragare, som utdelade de ankomna posterna, hvaremot lokalbref, som ingåfvos å postkontoret efter det brefbärande affärdats, skulle till påföljande dag öfverligga.

Redan förut hade inrättande genom enskild persons försorg af brefbäring inom hufvudstaden dels vid några särskilda tillfällen af kungl. maj:t medgifvits, dels också verkligen några kortare tider anordnats. Så medgafs dels den 22 april 1774, på ansökan af en person vid namn Björkdahl, dels den 21 juli 1825, på anhållan af grosshandlaren Nils Kemner, att en postinrättning, afsedd för åstadkommande af en vigare kommunikation emellan personer i hufvudstaden, finge efter mönster af den i London varande penny-posten inrättas, utan att, så vidt känt är, de tilltänkta företagen kommo till stånd. Däremot inrättades, med vederbörligt tillstånd, på 1830-talet af öfverstelöjtnanten C. de Mottoni och kaptenen F. L. Rosenqvist af Åkershult inom hufvudstaden en bref- och paketpost, som dock snart upphörde. Sedermera anordnades af förre regementskommissarien E. M. Mallén i Stockholm en s. k. gångpost, »hvar medelst korespondenter kunde få sina bref ordent-

ligen befordrade till postkontoret». Denna gångpost tog sin början den 7 maj 1838, och utgjorde afgiften 1 skilling banko för hvart brefs befordran från någon af malmarna till posthuset. Sedan anordnades af Mallén, efter ett 1842 gjordt, men då misslyckadt försök, från den 1 mars 1844 jämväl en bref- och paketpost för befordran af försändelser mellan personer i hufvudstaden, hvilken underhölls i samband med befordringen af försändelser till postkontoret. Mallénska gångposten upphörde helt och hållet i september 1855, hvarefter Mallén några gånger, för de förtjänster om postbefordringen inom hufvudstaden han nedlagt, tillerkändes en gratifikation af postmedlen.

En väsentlig utvidgning i den af postverket anordnade lokalbrefväxlingen föranleddes genom införandet — från den 1 juli 1855 — här i landet af frimärkessystemet för postförsändelsernas frankering och uppsättandet, i sammanhang härmed, af brefuppsamlingslådor vid allmänna platser. Brefbärarepersonalen i Stockholm ökades nu, så att lokalbrefven kunde tre gånger om dagen med särskilda brefbärare utdelas inom hufvudstaden. Sedermera, och därigenom att — med återgång till det äldre förfaringsättet — utdelningen af lokalbrefven å nyo förenats med kringbärandet af de med posterna ankomna försändelserna, hafva brefbäringsturerna utsträckts till fem om söknedagarna, men däremot inskränkts till två om sön- och helgdagar.

Ännu så sent som 1887 uppstod emellertid inom hufvudstaden en konkurrent till postverket i fråga om befordringen af lokalförsändelser. Detta år beviljades aktiebolaget Stadsposten rättighet att under vissa villkor befordra bref och brefkort inom hufvudstaden. Bolagets verksamhet blef emellertid af kort varaktighet: den upphörde redan 1889 i sammanhang med tillämpning af ofvanberörda kungl. kungörelse af den 21 december 1888 med skärpta bestämmelser angående postverkets uteslutande rätt till all befordran af tillslutna bref inom riket.

Numera äger lokalbrefbäring rum genom postverkets försorg jämväl i landsortsstäderna.

* * *

Jämte sin hufvudsakliga uppgift, att förmedla posttrafiken, har på senare tiden statens postinrättning fått sig anvisadt ett nytt och för visso ganska betydelsefullt fält för sin verksamhet, nämligen att vara uppsamlare af de små besparingarna inom riket. Sedan regering och riksdag år 1883 beslutat inrättande af en postsparbank, i hvilken besparade medel kunde af hvem som helst insättas och under statens garanti förvaltas, hafva med de flesta fasta postanstalter inom landet förenats postsparbankskontor, vid hvilka kunna verkställas insättningar och uttagningar af postsparbanksmedel, hvarförutom därstädes försäljas s. k. sparmärken å 10 öre och tillhandahållas

sparkort, afsedda för anbringande af sparmärken. Dylika postsparbankskontor utgöra i hufvudstaden centralpostkontorets och postkontorets vid Lilla Nygatan afdelningar för afgående och ankommande brefposter äfvensom samtliga filialkontoren å malmarna.

* * *

Den uppgift, vi förelagt oss, att lämna en kortfattad öfversikt af det svenska postväsendets utveckling och verksamhet, måste, enär de skildringar, hvilka skola ingå i förevarande verk, ju böra mera uteslutande omfatta hvad

A. Rydin fot.

93. Centralpostkontorets brefbärareexpedition.

som för *hufvudstaden* är kännetecknande, i det följande begränsas till en redogörelse för de institutioner, hvilka här i Stockholm förmedla utväxlingen af postförsändelser, äfvensom för den omfattning, poströrelsen inom hufvudstaden i nyare tider ägt och för närvarande äger, därvid en sidoblick på posttrafiken inom landet i dess helhet likväl icke torde behöfva vara utsluten.

Vi kunna följaktligen här icke annat än antydningvis framhålla den ofantliga betydelse för postverkets utveckling och förkofran de tid efter annan vidtagna portoreformerna innefattat. Hvilket oerhördt framsteg innebar det exempelvis icke, då genom kungl. kungörelsen den 9 mars 1855 — med aflysande af det förutvarande taxeringssystemet, enligt hvilket olika

stora befodringsafgifter skulle erläggas i förhållande till afståndet mellan vederbörande afsändnings- och adressort — i stället blef för befodran af enkelt bref mellan inländska postanstalter fastställt ett likformigt porto, utan afseende å afståndet, af 4 skilling banko, hvilket porto 1858 utbyttes mot 12 öre för enkel portosats och från 1885 års början nedsattes till 10 öre!

Af skäl, som nyss är antydt, få vi här icke heller, så frestande det än vore, närmare inlåta oss på de förhållanden, hvilka stå i samband med Sveriges deltagande i den internationella postutväxlingen och det i sanning storartade arbete, som under de senare årtiondena rastlöst pågått för ifrågasvarande samfärdsels underlättande. En hörnsten i detta arbete utgör den, på initiativ af tyska postförvaltningen, i Bern den 9 oktober 1874 afslutade, från och med den 1 juli 1875 tillämpade traktat angående bildandet af en »Allmän Postförening» (union générale des postes), den sedermera, efter postkongressen i Paris 1878, »Världspostföreningen» (L'union postale universelle) benämnda sammanslutningen mellan olika länder till ett enda postområde för ömsesidig utväxling af postförsändelser. Blott i förbigående må påpekas denna mellanfolkliga förenings stora betydelse närmast för alla grenar af postutväxlingen, men tvifvels utan äfven såsom en länk i våra dagars sträfvanden att nedbryta de söndrande skrankorna mellan nationerna.

* * *

Stockholms postkontor förenade vid tiden för postinrättningens början med uppgiften att åt hufvudstadens och dess omnejds invånare förmedla postutväxling den mera omfattande befogenheten att öfva förestyret för postväsendet i hela riket. Därför benämndes också postkontoret i Stockholm då i allmänhet endast postkontoret eller generalpostkontoret. Dess chef, postmästaren eller — i mera högofficiell stil — generalrikspostmästaren, utöfvade i början chefskap för hela postverket. Detta förhållande ändrades dock snart. Redan i slutet af 1600-talet finna vi nämligen en särskild föreståndare anställd för postkontoret i Stockholm med benämning postdirektör; och numera intager postdirektören i Stockholm till verkets centralförvaltning — generalpoststyrelsen — enhanda ställning som de med honom likställda postdirektörerna i Göteborg och Malmö.

Postdirektören har såsom sin närmaste man anställd en postkontrollör, hvilken funktionerar såsom kassa- och frimärkesförvaltare vid Stockholms postkontor. Därjämte äro å postdirektörens expedition anställda två postexpeditörer och två extra biträden.

Hufvudpostkontoret i Stockholm — alltsedan den 16 augusti 1875 tills vidare förlagdt till posthuset vid Rödbodtorget — är fördeladt i följande fem afdelningar, hvar och en med en kontrollör såsom föreståndare:

afdelningen för afgående brefposter med 19 postexpeditörer och 24 biträden;

afdelningen för ankommande brefposter med 12 postexpeditörer och 17 biträden;

paketexpeditionen med 3 postexpeditörer och 4 biträden;

brefbärareexpeditionen med 2 postexpeditörer och 5 biträden; samt
tidningsexpeditionen med 8 postexpeditörer och 16 biträden.

Det i posthuset vid Lilla Nygatan — där hufvudpostkontoret sedan långt tillbaka ända till nyss nämnda tidpunkt var förlagdt — numera inrymda filialkontoret för Staden inom broarna är fördeladt i följande tre afdelningar, hvar och en likaledes med en kontrollör såsom föreståndare, nämligen

afdelningen för afgående brefposter med 11 postexpeditörer och 11 biträden;

afdelningen för ankommande brefposter (jämväl brefbärareexpedition) med 5 postexpeditörer och 6 biträden; samt

paketexpeditionen med 1 postexpeditör och 2 biträden.

Vid centralbangården finnes anordnad en särskild post- och tullafdelning, med en kammarskrifvare vid tullverket såsom föreståndare och två biträdande expedienter. Från denna post- och tullafdelning utlämnas till vederbörande adressater från utlandet ankomna paketpostförsändelser.

Redan innan centralpostkontoret förlagts till sin nuvarande plats vid början af Norrmalm, gjorde den växande posttrafiken det nödvändigt att inom denna stadsdel inrätta ett filialpostkontor, som år 1869 öppnades vid Hötorget. Likaledes inrättades å Södermalm, vid Götgatan, år 1872 ett filialpostkontor och längre fram, år 1884, ett dylikt å Östermalm, vid Karlavägen. Dessutom hafva inom hufvudstaden öppnats filialpostkontor i förening med telegrafanstalt år 1873 vid Riddaregatan, år 1874 å Kungsholmen, vid Handtverkaregatan, samt år 1888 vid Karlbergsvägen. Den med sistnämnda filialpostkontor förenade telegrafanstalten indrogs med september månads utgång 1895, i sammanhang hvarmed vid samma postkontor anordnades telegraminlämning.

Vid hvart och ett af filialpostkontoren vid Hötorget, å Södermalm och vid Karlavägen finnas för närvarande anställda en kontrollör såsom föreståndare och två postexpeditörer samt dessutom vid hvartdera af de två förstnämnda kontoren tre och vid det sistnämnda fyra biträden. Vid hvartdera af de förenade post- och telegrafanstalterna vid Riddaregatan och å Kungsholmen tjänstgör en föreståndare och ett post- och telegrafbiträde samt dessutom vid den förra ytterligare en postexpeditör och två postbiträden och vid den senare ett dylikt biträde. Vid filialpostkontoret vid Karlbergsvägen tjänstgör en postexpeditör såsom föreståndare och ett biträde.

Af den vid postkontorsafdelningarna och filialpostkontoren fast anställda personalen utgöras icke mindre än 37 af kvinnliga expedienter, af hvilka 3 innehafva förordnande å ordinarie befattning, nämligen såsom postexpeditörer, och de öfriga tillhöra extra biträdes-graden. Erfarenheten har ådagalagt, att dessa kvinnliga postfunktionärer, i synnerhet då de användas för bestridandet af göromålen vid kontorsdisken, där allmänheten omedelbart betjänas, äfvensom vissa bokföringsgöromål, i allmänhet kunna i afseende å drift och skicklighet upptaga täflan med de manliga expedienterna. Vid längre och mera ansträngande tjänstgöring äga de dock, helt naturligt, icke samma uthållighet som dessa senare. Särskildt förefinnes det en hel del postgöromål, som alldeles icke ägna sig för den kvinnliga personalen, såsom de afgående posternas förpackning, de ankommande posternas revidering m. m.

Vid samtliga underafdelningarna af Stockholms postkontor finnas för närvarande anställda 60 ordinarie och 30 extra postvaktbetjante för verkställande af upppassning, brefstämpling, posttransporter samt sortering af tidningar m. m. Härtill kommer, på sätt nedan skall närmare omförmålas, den för brefbäring och breflådtömning använda personal.

S. k. brefsamlingsställen, med befogenhet att till postbefordran emottaga vanliga och rekommenderade bref, brefkort och korsbandsförsändelser äfvensom — med vissa inskränkningar — paket, assurerade postförsändelser och postanvisningar, hafva på de allra sista åren inom hufvudstaden inrättats i husen n:r 16 vid Djurgårdsslätten, n:r 75 A vid Hornsgatan, n:r 25 E vid Folkungagatan, n:r 18 vid Tegnégatan, n:r 38 vid Fleminggatan och n:r 5 vid Banérgatan. Dessa brefsamlingsställen, hvilka närmast motsvara de numera snart sagdt öfverallt på landsbygden inrättade poststationerna, om ock de förra till skillnad från de senare icke äga att jämväl gå allmänheten tillhanda med ankomna postförsändelsers utlämnande, förestås af innehafvare i nämnda hus af öppna handelslägenheter eller tidningskontor. Afsedt är att, i mån af behof, inrätta ytterligare sådana brefsamlingsställen inom Stockholm.

I hufvudstaden försiggår utbyte af postförsändelser mellan allmänheten och postverket — oafsedt den mindre omfattande korrespondens, som genom berörda brefsamlingsställen förmedlas — i regel på väsentligen olika sätt, allt eftersom fråga är om den högre affärsvärldens samt de offentliga verkens och inrättningarnas korrespondens, eller det gäller privatkorrespondensen och den mindre handelskorrespondensen.

Hvad nämligen beträffar korrespondens af det förra slaget,* faller sig alltjämt för vederbörande lägligast att för utfående af ankommen eller inlämnande af afgående post direkt anlita centralpostkontoret eller postkontoret vid Lilla Nygatan eller ock, i förekommande fall, öfriga filialpostkontor. Härvid komma i ganska stor utsträckning till användning s. k. postböcker

eller kontraböcker, i hvilka belöpande afgifter för de till postbefordran inlämnade försändelserna antecknas, för att vid kvartalsskiftena likvideras.

Men för den stora allmänheten erfordras i regel icke, vare sig för postförsändelsernas utbekommande eller — då icke fråga är om värdeförsändelser — för deras aflämnande till postbefordran, några besök å postkontorslokalerna.

Flera gånger om dagen utdelas nämligen genom brefbärare inom alla stadens delar ankomna brefpostförsändelser; och för att få sina för befordran afsedda bref i postverkets händer behöfver man blott, så vida de icke innehålla penningar eller penningars värde, nedlägga dem i närmaste breflåda.

Då det alltså är brefbärarne och breflådorna, som utgöra de viktigaste förmedlingslänkarna, om uttrycket tillåtes, mellan den stora korresponderande allmänheten och postverket, skola vi ägna någon uppmärksamhet åt, huru brefutdelningen och breflådtömningen inom hufvudstaden äro ordnade.

I Stockholm verkställes brefbäring i fem omgångar — turer — hvarje söcknedag samt sön- och helgdagar i två omgångar. Brefkringbäringen försiggår från fyra postanstalter, nämligen centralpostkontoret samt filialpostkontoren vid Lilla Nygatan, vid Götgatan och vid Karlavägen. Dessa postanstalters brefbäringsområden äro indelade uti olika antal distrikt, nämligen centralpostkontorets område i 19 distrikt, filialkontorets vid Lilla Nygatan i 3, filialkontorets vid Götgatan i 7 och filialkontorets vid Karlavägen i 8 distrikt. Således utgöra brefbäringsdistrikten inom hufvudstaden tillsammans 37.

Den för brefkringbäring indelade vaktbetjäntpersonalen utgör för närvarande 241 man, hvaraf 28 för utdelning af tidningar. Vid tillfällen, då postförsändelser tillströmma i större mängd, än att den ordinarie personalen skulle inom behörig tid medhinna deras distribuering, inkallas till biträdande tjänstgöring nödigt antal reservvaktbetjante.

Under vanliga förhållanden utbär en brefbärare omkring 250 försändelser om dagen, somliga brefbärare tvifvels utan vida mer, andra åter mindre, allt eftersom tjänstgöringen bestrides inom de rikare eller de fattigare stadsdelarna. Om söcknedagarna utbäras vanligen försändelser kl. 8,30 f. m. af tre brefbärare i hvarje distrikt samt $\frac{1}{2}$ timme senare rekommenderade och assurerade bref äfvensom postanvisningsbelopp af en brefbärare i hvarje distrikt. Detta är första brefbäringsturen för dagen. Kl. 9,30 f. m. samt kl. 12,30, 3,30 och 6 e. m. verkställas öfriga dagturerna på det sätt, att inom hvarje distrikt utgå två brefbärare, af hvilka den ena kringbär vanlig orekommenderad post och den andra öfriga slag af försändelser. Dessutom utbäras två dagar i veckan lokala veckotidningar af särskilda brefbärare.

Brefbärarnes tjänstgöring är så ordnad, att på hvarje brefbärare komma två brefbäringsturer per dag. Till hvarje tur åtgå omkring 3 timmar. Då

härtill lägges den tid, ungefärligen en timme, som åtgår till försändelsernas ordnande å postanstalten före hvarje brefbäringsturs vidtagande, så framgår, att brefbärarnes i Stockholm tjänstetid om söcknedagarna utgör omkring åtta timmar om dagen.

Expressförsändelser utsändas med särskilda bud per velociped. För utkörning och distribuering af paketpostförsändelser anlitas biträde af Stockholms expressbyrå och dess personal, enligt särskildt aftal.

Med afseende å breflådtömningen är Stockholm indeladt i 12 distrikt, och är till denna tjänstgöring indelad en vaktbetjäntpersonal af 24 man.

A. Rydin fot.

94. Breflådtömmare på posthusets gård.

Numera har för detta bestyrs fullgörande det nyaste fortskaffningsmedlet, velocipeden, kommit till vidsträckt användning. Endast mera undantagsvis verkställes i Stockholm breflådtömning med gående bud eller med begagnande af häst och åkdon. För ändamålet hafva anskaffats 9 velocipeder. En vaktbetjänt medhinner per velociped tömning af i medeltal 17 breflådor under $\frac{3}{4}$ timmes bortavaro från postanstalten.

De utställda breflådorernas antal utgör 178, förutom 10 breflådor i stadens närmaste omgifningar, hvilka senare lådor tömmas af brefbärare i sammanhang med fullgörandet af vissa brefutdelningsturer.

Största delen af breflådorerna i hufvudstaden tömmas 8 gånger om söcknedagarna och 5 gånger sön- och helgdagar. De ytterst i distrikten

befintliga svarta breflådorna (s. k. tull-lådorna) tömmas dock allenast 4 gånger dagligen så väl söckne- som sön- och helgdagar. Dessutom tömmas en del lådor, till färgen röda, vid en särskild tur på eftermiddagen, och de bland därur upphämtade försändelser, hvilka böra vinna befordran till södra orterna, aflämnas direkt till vederbörande postförande bantåg. Första breflådtömningen hvarje dag begynner kl. 5 f. m. och den sista kl. 7,30 e. m.

Förutom breflådorna äro inom hufvudstaden å lämpliga platser uppsatta tillsammans 13 större, för upptagande endast af korsbandsförsändelser afsedda lådor, till färgen blåa, hvilkas tömning äger rum i sammanhang med de till färgen svarta, vanliga breflådornas tömning.

Alla inom Stockholm uppsatta breflådor jämte de tillhörande väskorna äro numera så konstruerade, att lådtömmaren icke utan yttre våld eller uppdyrkande af väskan kan åtkomma de i lådorna inlagda, i väskorna sedermera upptagna försändelserna, utan dessa blifva tillgängliga först sedan väskorna, efter återkomsten till postanstalten, i vederbörande tjänstemans närvaro upplästs.

* * *

I fråga om platsen för det posthus, hvarom talas i handlingar från tiden för postverkets inrättande, och hvarest det gamla »generalpostkontoret» varit inrymdt, se vi oss icke i tillfälle att meddela några bestämda uppgifter.

Tillgängliga anteckningar förmåla endast, att, innan staten förvärfvade eget hus för postverket, förhyrdes för verkets räkning än Fredenstiernska huset i Storkyrkobrinken eller det bredvid varande huset, n:r 3 Storkyrkobrinken, hvilket benämnes Kronan och, måhända till åminnelse däraf, ännu har en krona öfver porten, ^{än} lokaler i öfverpostdirektören Schmedeman och Frölichska ätten tillhöriga hus, som lågo bredvid hvarandra vid Stora Nygatan. Äfven skall postverket varit inrymdt i Flemings hus i Skolstugugatan, nu benämnd Stora Gråmunkegränd. *Storkyrkobrinken*

Sedermera uppläts för poststyrelsen och Stockholms postkontor huset n:r 6 vid Lilla Nygatan, hvilket 1720 inköptes af kronan för 15,000 daler silfvermynt från landshöfdingen i Södermanland Per Francs arfvingar, och hvarest numera filialpostkontorets i staden inom broarna olika afdelningar, poststyrelsens persedel- och frimärkesförråd samt frimärkestryckeriet äfvensom postsparbanksbyrån hafva sina lokaler. År 1792 började staten det nästgränsande, med posthuset sammanhängande huset, hvilket tillhörde en lagman Grönhagen och i äldre handlingar kallas det Parmentska och sedan Paschens hus. Posthuset i fråga undergick åren 1822—29 en fullständig ombyggnad, hvarför kostnaderna uppgingo till 70,000 riksdaler banko, erhöll år 1838 en påbyggnad och underkastades, till en kostnad af 21,300 riksdaler

* En annan sigen förtäljer en kronan uppköpt till åminnelse af Carl XI: s kroning. Kroningen skall ord till. tillförelse utanför nämnde hus ha befunnit kronan. Den följde af hästens släpning, det jag näst näst på en emellertid att det är en minne af hofvet uppköpt kronan som det förorn hade följt.

riksmynt, under åren 1863—64 en större reparation, i förening med en af omständigheterna påkallad förändrad inredning. Egendomen intager hela kvarteret Penelope och begränsas af Lilla Nygatan, Kåkbrinken, Munkbrogatan och Yxsmedsgränden.

För uppförande af ett nytt posthus inköptes år 1870 från Stockholms stads fattigvårdsnämnd för en köpeskilling af 80,000 kronor det vid Rödbodtorget belägna kvarteret Sjöraen, som af staden 1749 inköpts till fattighus å Norrmalm samt vid öfvertagandet af postverket inrymde ett dylikt hus, hvilket nedrefs för att lämna plats åt posthusbyggnaden. Å den tomt, som begränsas af Jakobsgatan, Klara södra kyrkogata, Karduansmakaregatan och Klara västra kyrkogata, byggdes sedan under åren 1871—74 det s. k. nya posthuset, hvilket kostade tillika med tomtplatsen 422,125 kronor. Ritningarna till huset uppgjordes af professor Alb. Törnqvist.

I detta posthus finnas i bottenvåningen inrymda Stockholms centralpostkontors afdelningar för afgående och ankommande brefpost, brefbärare-expeditionen och en mindre del af den vidtomfattande tidningsexpeditionen. Våningen en trappa upp inrymmer lokaler för återstoden af tidningsexpeditionen och för postdirektörens i Stockholm expedition. Där hafva också generalpoststyrelsens kameralbyrå och reklamationskontoret sina lokaler. I våningen två trappor upp finnas generalpostdirektörens ämbetsrum, generalpoststyrelsens sessionsrum, dess kansli-, trafik- och revisionsbyråer med det statistiska kontoret.

För centralpostkontorets paketexpedition, som till för några år sedan jämväl var inrymd i posthuset vid Rödbodtorget, är numera förhyrd lokal i bottenvåningen af Akademiens för de fria konsterna nya hus vid samma torg. För de särskilda filialpostkontoren å malmarna förhyras likaledes lokaler.

Enligt innevarande år fattade beslut, hafva aftal träffats om inköp för postverkets räkning af samtliga egendomar inom det af Vasa-, Mäster Samuels- och Bryggaregatorna samt Klara norra kyrkogata begränsade kvarteret Riddaren, med undantag dock af en egendom, som kommer att jämväl till förmån för postverket exproprieras. Kostnaderna för förvärfvandet af dessa egendomar äro beräknade att uppgå till $1\frac{1}{2}$ millioner kr. Å ifrågavarande plats kommer inom de närmaste åren att uppföras en monumental posthusbyggnad, afsedd att bereda den för närvarande ytterst trångbodda centralpostförvaltningen och det än mera hopträngda hufvudpostkontoret i Stockholm tillräckligt utrymme i tidsenliga lokaler. Byggnadskostnaden är beräknad till $1\frac{1}{4}$ millioner kronor.

* * *

För det svenska postverket och särskildt postväsendet här i hufvudstaden har den icke minst i afseende å näringslivets uppblomstring och

kommunikationsinrättningarnas väsentligen däraf betingade förkofran så lyckosamma tid, som utgjort vår nuvarande konungs regering, kännetecknats af en verkliga storartad utveckling. För att, i den mån utrymmet här medgifver, belysa detta sakförhållande tillåta vi oss härefter bifoga en med ledning af postverkets årsberättelser upprättad statistisk tabell för perioden 1872—1896.

Poströrelsen i Sverige under perioden 1872—1896.

År	Beräknadt antal till postbefordran aflämnade försändelser för hela året.		Beräknadt antal till postbefordran aflämnade försändelser per dag.		Medeltal försändelser på hvar invånare beräknadt för hela året.	
	Stockholm.	Hela riket.	Stockholm.	Hela riket.	Stockholm.	Hela riket.
1872	2,818,162	15,890,977	7,700	43,418	20	4
1873	2,914,105	16,711,100	7,984	45,784	20	4
1874	3,118,507	18,243,826	8,544	49,983	21	4
1875	3,298,114	26,796,416	9,036	73,415	22	6
1876	4,741,183	29,759,459	12,954	81,310	31	7
1877	5,597,555	34,492,900	15,336	94,501	35	8
1878	6,720,996	36,723,329	18,414	100,612	41	8
1879	6,483,923	35,401,858	17,764	96,991	38	8
1880	18,468,431	58,394,275	50,460	159,547	106	13
1881	22,788,416	64,576,004	62,434	176,921	135	14
1882	22,084,180	69,188,276	60,505	189,557	125	15
1883	23,215,943	73,605,766	63,605	201,660	125	16
1884	24,471,372	79,662,406	66,862	217,657	126	17
1885	26,889,622	88,500,407	73,670	242,467	125	19
1886	29,656,378	93,148,520	81,250	255,201	133	20
1887	30,485,456	95,440,706	83,522	261,481	134	20
1888	33,839,575	103,199,401	92,458	281,966	144	22
1889	36,344,845	107,019,666	99,575	293,205	149	22
1890	40,640,898	118,682,575	111,345	325,158	162	25
1891	41,531,842	125,550,347	113,786	343,974	166	26
1892	41,828,319	128,995,828	114,285	352,447	166	27
1893	44,833,742	136,408,698	122,832	373,722	174	28
1894	46,126,195	144,623,470	126,373	396,229	174	30
1895	46,642,651	155,875,845	127,788	427,057	174	32
1896	51,927,230	170,224,829	142,266	466,369	186	34

Vid skärskådande af denna tabell bör emellertid tagas särskild hänsyn till ett förhållande, som i viss mån förrycker resultatet af de poststatistiska beräkningarna, nämligen att i postförsändelsernas antal blifvit, dock först från och med 1876, medräknade jämväl postabonnerade tidningar, hvilka, på grund af det statistiska materialets anordning, måst för hvar och ett af åren 1876—1879 beräknas efter antalet »paket», i hvilka tidningarna

vid expedierandet inlagts, så att hvarje dylikt paket räknats såsom *en* försändelse, men däremot för hvar och ett af åren 1880—1896 beräknats efter antalet nummerexemplar.

Och det är i själfva verket med rent af öfverväldigande antal dessa nummerexemplar af de genom postverket abonnerade tidningarna ingå i de poststatistiska siffrorna, i all synnerhet hvad beträffar Stockholm. Till och med för riket i dess helhet hafva detta slags postförsändelser från och med 1889 i poststatistiken öfverflyglat den förut omfångsrikaste kategorien, »vanliga bref», hvilket förhållande, i förbigående anmärkt, synes antyda, att det ifriga tidningsläsandet inkräktat på den tid, som kan anslås till brefskrifning. Antalet till postbefordran inlämnade nummerexemplar af postabonnerade tidningar utgjorde 1896 för hela riket 87,606,896 eller nära 51½ procent af hela antalet försändelser. För Stockholms stad ensamt uppgingo tidningsexemplaren samma år till ej mindre än 38,053,808, motsvarande den rent af häpnadsväckande siffran af mer än 73 procent af alla försändelser.

För riktigt bedömande af de här meddelade poststatistiska siffrorna måste ytterligare tagas i betraktande, huru det tillgår vid de statistiska primäruppgifternas insamlande. Enär det nämligen för postpersonalen skulle taga för mycken tid från de öfriga göromålen att ständigt räkna de vanliga, ej registrerade postförsändelser — bref, brefkort, korsbandsförsändelser, abonnerade tidningar — som dagligen inströmma till postanstalterna, upp rättas de ifrågavarande uppgifterna för dessa slags försändelser på det sätt, att räkning äger rum allenast under loppet af en bestämd statistisk period, i regeln på hösten hvarje år, hvarefter det sålunda erhållna resultatet lägges till grund för beräkandet af en totalsumma för hela året. Denna af förhållandena betingade metod medför emellertid den olägenhet, att de erhållna slutresultaten måste betecknas såsom endast approximativa, helst i den sålunda uppgjorda statistiken ju icke kunnat tagas med i beräkning, om och när en extraordinär tillströmning af försändelser ägt rum.

Och en dylik tillströmning af, hvad hufvudstaden särskildt beträffar, mycket afsevärd omfattning äger i själfva verket rum vid jul- och nyårstiden. I all synnerhet är det sedvänjan att utsända s. k. nyårskort, som vid hvarje årsskifte medför en högst betydlig tillfällig ökning af posttrafiken.

Det är vanskligt att i detta hänseende söka åstadkomma några exakta sifferuppgifter. Dock har i fråga om den utdelning af nyårsförsändelser, som i Stockholm genom brefbärare äger rum, anställts en beräkning, som torde komma verkliga förhållandet nära. Under normala förhållanden kringbäras af Stockholms brefbärare omkring 50,000 försändelser dagligen. Man har på goda grunder beräknat, att den utbäring af brefpostförsändelser inom hufvudstaden, som vid senaste årsskifte ägde rum, nämligen den 31 december 1896 samt den 1 och 2 januari innevarande år, och för hvars verk-

ställande måste anlitas ej blott tillgängliga reservbetjante, utan ock särskildt tillkallad kontigent, inemot 100 man, af härvarande garnison, omfattade omkring 450,000 försändelser för *hvar och en* af de nämnda tre dagarna, eller sålunda nio gånger så mycket som under vanliga förhållanden.

Detta utbyte af nyårsönskningar genom postverket är emellertid för ingen del något för Stockholm eller ens Sverige särskildt egendomligt. Fastmer synes bruket numera vara utbredt inom hela den civiliserade världen, att döma af den vackra sed, som antagits af de i Världspostföreningen deltagande ländernas postförvaltningar och förnämsta postanstalter: att vid hvarje årsskifte förmedelst särskilda nyårskort gifva uttryck åt den förbrödringstanke, som Världspostföreningen innebär.